

PER LA PAU

Núm. 26 - FEBRER 2016

Ciutats
bombardejades

ICIP

SUMARI

Introducció

- La realitat davant de l'ètica, el dret i la política

Articles centrals

- Acció política per posar fi a l'ús d'armes explosives en zones poblades
- Magnitud i impacte de l'ús d'armes explosives en zones poblades
- El DIH i l'ús d'armes explosives en zones poblades
- Dels bombardejos massius als quirúrgics
- Vestides per (no) matar

Recomanem

- Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Tribuna

- Trípoli: el conflicte
- Pau i etnocràcia. 20 anys després de Dayton

Entrevista

- Medhat Abbas, director de l'Hospital Al-Shifa de Gaza

Sobre l'ICIP

- Notícies d'actualitat, activitats i publicacions

INTRODUCCIÓ

La realitat davant de l'ètica, el dret i la política

Rafael Grasa

President de l'Institut Català Internacional per la Pau

La revista *Per la Pau* s'ha ocupat en diverses ocasions de temes vinculats al dret humanitari en situacions de conflicte, atesa l'enorme rapidesa en què canvien la naturalesa i ubicació dels conflictes armats i l'enorme i constant revolució tecnològica que caracteritza els afers militars des del segle XX. En ocupar-nos-en, com en el cas de l'ús militar dels *drones* o avions no tripulats, sempre ens hem trobat amb l'evidència que De Gaulle tenia raó quan digué que en política –inclosa la internacional i la vinculada als conflictes armats- cada solució engendra un nou problema. Aquest monogràfic evidencia de nou el problema en el cas de l'ús d'armes explosives en zones densament poblades,.

Parlem del recurs a bombardejar zones urbanes i poblacions civils, sovint mitjançant avions, amb diversos tipus d'armes bombes i projectils. Els articles d'aquest monogràfic mostren diversos aspectes del problema des de diferents perspectives: l'impacte sobre les infraestructures i la població civil – per exemple en la vida de les dones de Sarajevo-, el paper del dret internacional humanitari, l'ús de l'aviació com a arma de guerra o les campanyes per regular i/o prohibir l'ús i el comerç d'armes explosives.

Els articles ens mostren, doncs, una realitat punyent i creixent: una realitat que sempre va davant de l'ètica, el drets i les actuacions reguladores i correctores; una realitat que acompanya sempre l'aparició de noves armes i de noves doctrines tàctiques i estratègiques per al seu ús. Ara bé, convé no perdre de vista el context, quelcom que sovint no se segueix en l'anàlisi i pràctica de la recerca per a la pau i els moviments

socials vinculats. Per tant, ens centrarem justament en aquest context.

**“ Mentre sigui tan fàcil recórrer a la guerra,
s'empraran armes explosives en zones urbanes i
noves tecnologies que causaran danys directes i
indirectes a la població civil ”**

Cal per tant tenir en compte els canvis en la naturalesa i ubicació dels conflictes armats i en la revolució en els afers militars derivada dels avenços tecnològics (pas del coure al ferro, pólvora...) i/o d'organització de la força (com la revolució que suposaren les falanges gregues i després romanes). Des de mitjans dels anys 70 s'observa que, tant pel que fa a la ubicació geogràfica i fronterera com al nombre de víctimes, els conflictes armats són bàsicament interns, civils, amb una clara disminució dels conflictes interestatals. La postguerra freda ha vist aguditzar aquesta tendència, fins al punt que entre un 90% i un 95% dels conflictes armats -segons el registre que s'usi- són de tipus intern, un fenomen al que han batejat de diverses maneres: època de les “guerres petites” (Singer, Zartman, Bloomfield), de les “guerres de tercer tipus o de guerrilles” (Arrissi), de les “guerres no clausewitzianes o no trinitàries” (Kaldor, Holsti) o, genèricament, de les “noves guerres”. Atès que la majoria de les guerres internes afecten poblacions urbanes, el resultat obvi és que cada cop més les víctimes dels conflictes armats pertanyen sobretot a la població civil, fet que provoca forts moviments de refugiats i de desplaçats, en particular de dones i infants. D'altra banda, malgrat la cursa d'armaments sofisticats iniciada durant els anys 50, des de mitjans dels anys 70, la major part de les víctimes les causen armes “menors”, lleugeres i curtes, poc sofisticades: fusells, rifles, armes de repetició, petits obusos, mines i granades, míssils de curt abast, bombes de fragmentació... és a dir, armes explosives. És justament el tipus d'armament sobre el qual existien menys acords de desarmament i de limitació i control d'armes, malgrat els èxits pel que fa a les mines antipersones i a les bombes clúster o de dispersió en la postguerra freda.

El cas de les armes explosives usades en zones urbanes, sovint densament poblades, ni és nou ni serà l'últim esdeveniment que tensionarà el dret, l'ètica i la política internacional. Cada nou avenç tecnològic aplicat a la guerra genera un nou problema, atès que la clau de volta del dret humanitari i de la guerra (la distinció entre combatents i civils) està molt erosionada des de fa ja força dècades pel canvi de naturalesa de la guerra i dels conflicte armats i perquè el "camp de batalla" és sovint - de fet des de la Segona Guerra Mundial- a l'espai urbà. Certament, cal minimitzar-ne l'impacte-com recorden alguns articles- ,i impedir el comerç d'armes explosives a països o règims que sabem que les usen o les poden usar en zones densament poblades, directament o indirecta ¹. Com també cal regular l'ús dels drones militars armats. I com abans millor.

Tanmateix voldria recordar la idea bàsica de la investigació per a la pau i la resolució de conflictes: la solució passa per les buscar les causes subjacents i últimes, per anar a les arrels. I l'arrel d'aquest problema és el militarisme i el recurs, encara massa sovintejat, a l'ús de les armes per resoldre conflictes. Mentre sigui encara tant fàcil recórrer a la guerra, s'empraran armes explosives en zones urbanes i s'usaran els propers anys noves tecnologies que també causaran danys directes i indirectes a la població civil. La lluita contra el càncer busca impedir la metàstasi i la lluita per la pau s'ha d'abocar a impedir les guerres, no únicament a pal·liar-ne els impactes.

1. Vegeu l'informe de la conferència de la Creu Roja Internacional de febrer del 2015.

Photography (CC) : Ben Beiske

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Acció política per posar fi a l'ús d'armes explosives en zones poblades

Ray Acheson

Directora del programa Reaching Critical Will de WILPF

L'ús d'armes explosives en zones poblades genera greus crisis humanitàries. S'ha de combatre a través de l'acció internacional, incloent el compromís dels Estats per acabar amb aquesta pràctica. També s'ha d'impedir mitjançant la paralització de les transferències d'armament als actors que utilitzen armes explosives en zones poblades. La mort de civils, la destrucció de ciutats i les crisis de refugiats no són fets inevitables. Els Estats tenen la responsabilitat política, legal i moral de no dur a terme accions que causin un sofriment humà tan intens.

Bombardeig de ciutats, comerç d'armes

A l'Iraq, Síria, Ucraïna, Iemen i altres països en els quals es bombardegen zones poblades, els civils moren i resulten ferits a casa seva, als carrers, als hospitals i a les escoles. No hi ha cap raó que justifiqui la interrupció dels subministraments d'aigua i d'electricitat, ni la destrucció de les instal·lacions de sanejament ni el dany psicològic que pateix la població que viu sotmesa als bombardejos. La gent es veu obligada a fugir dels seus pobles i de les seves ciutats, cap a futurs incerts en llocs llunyans, enfrontant-se a amenaces de violència i a explotació, tant pel camí i com un cop han arribat al lloc de destinació.

Moltes de les bombes i altres armes explosives que maten civils en conflictes armats a tot el món, i que haurien d'estar controlades pel dret internacional i per la consciència ètica, són venudes, a canvi d'un benefici, a aquells que les utilitzen per obtenir profit polític. El Tractat sobre el Comerç d'Armes (TCA), que va entrar en vigor el desembre de

2014, hauria d'impedir aquestes transferències d'armes. Tanmateix, molts dels Estats que formen part del tractat continuen participant en transferències d'armes que ocasionen sofriment humà, violacions del dret internacional humanitari (DIH) i del dret internacional dels drets humans, així com un deteriorament del desenvolupament socioeconòmic i de la pau i la seguretat internacionals ¹.

L'ús d'armes explosives en zones poblades i les transferències d'armes a Estats que duen a terme aquestes actuacions posen de manifest les greus esquerdes que existeixen entre la legislació i la pràctica. També evidencien les limitacions de la legislació existent, que s'han d'abordar mitjançant el desenvolupament de nous estàndards, compromisos i tractats.

Evitar més dany mitjançant el compromís polític

És imprescindible acabar amb l'ús d'armes explosives en zones poblades si es vol evitar que es produeixin més catàstrofes humanitàries i fluxos de refugiats. Molts governs, organitzacions internacionals i grups de la societat civil ho admeten. El setembre de 2015, el govern d'Àustria va convocar una reunió a Viena per analitzar com evitar els danys causats per l'ús d'armes explosives en zones poblades. Aquesta reunió es va originar a partir de la preocupació expressada per més de quaranta governs en els debats del Consell de Seguretat de les Nacions Unides sobre la protecció de civils i nens en conflictes armats, en els quals el Secretari General de l'ONU va instar a emprendre accions d'àmbit internacional ². També suposava la continuació de les reunions d'experts dutes a terme a Noruega, la Chatham House, l'Oficina de Coordinació d'Assumptes Humanitaris de les Nacions Unides i, de manera independent, el Comitè Internacional de la Creu Roja (CICR).

“ És imprescindible acabar amb l'ús d'armes explosives en zones poblades si es vol evitar que es produeixin més catàstrofes humanitàries i fluxos de refugiats ”

En la reunió de Viena es va arribar a l'acord general que la voluntat d'evitar danys humanitaris hauria de ser la base d'un instrument polític que posés fi a l'ús d'armes explosives en zones poblades. Entre altres coses, també es va reconèixer que la legislació existent és insuficient per afrontar el problema.

L'organització Acció contra la Violència Armada, membre de la coalició de la societat civil Xarxa Internacional contra les Armes Explosives (INEW, per les seves sigles en anglès) ³, ha observat que quan s'utilitzen armes explosives en zones poblades, el 90% de les víctimes són civils ⁴. Això sembla indicar l'existència de violacions del Dret Internacional Humanitari. Ara bé, les normes del DIH, mancades de directrius específiques relatives a la seva aplicació, no estableixen, en si mateixes, límits clars contra l'ús d'armes explosives en zones poblades ⁵.

“Partint dels efectes de les armes explosives en zones poblades que s'observen en l'actualitat”, argumenta el CICR, “existeixen seriosos dubtes sobre la manera en què les parts que utilitzen aquestes armes estan interpretant i aplicant el DIH. Les pràctiques divergents en l'àmbit militar, els punts de vista contraris entre experts i en la jurisprudència dels tribunals penals internacionals, en relació amb el que és i el que no és legalment acceptable, evidencien que hi ha ambigüitats en el DIH i que és necessari que els Estats aclareixin la interpretació de les principals normes o que desenvolupin estàndards més clars per protegir els civils de manera efectiva” ⁶.

Compromís dels governs

La iniciativa per desenvolupar estàndards i compromisos més clars va comptar amb el suport d'una sèrie d'Estats en el Primer Comitè de Desarmament i de Seguretat Internacional de l'Assemblea General de les Nacions Unides, l'octubre de 2015. Àustria, Costa Rica, Guatemala, Irlanda, Mèxic, els Països Baixos i Noruega van plantejar aquesta preocupació humanitària en el transcurs de les seves intervencions en el Primer Comitè. A més, Noruega també va intervenir amb els primers ministres durant l'obertura d'alt nivell de la 70a sessió de l'Assemblea General ⁷.

La majoria d'aquests països va exigir que s'emprenguessin accions d'àmbit internacional destinades a evitar el dany humanitari que causa l'ús d'armes explosives en zones poblades. La representant de Costa Rica va manifestar que el seu govern

“donava ple suport” al desenvolupament “d’estàndards i de compromisos més estrictes per prohibir i restringir el seu ús”. Costa Rica, Nova Zelanda i Noruega van donar suport a la recomanació del secretari general de l’ONU que indicava que les parts en conflicte s’abstinguessin d’utilitzar armes explosives en zones poblades amb una àmplia àrea d’impacte ⁸.

“ Quan s'utilitzen armes explosives en zones poblades, el 90% de les víctimes són civils ”

A part d’aquests Estats, altres països han plantejat la seva preocupació, en relació a l’ús d’armes explosives en zones poblades, en els debats públics del Consell de Seguretat de les Nacions Unides sobre protecció de civils i nens en conflictes armats ⁹; i d’altres han manifestat la seva preocupació i han expressat el seu suport a la recomanació del secretari general de l’ONU ¹⁰. A més, alguns Estats han demanat que s’actui, però sense fer referencia a l’esmentada recomanació. Bèlgica ha instat les parts involucrades en conflictes armats a “renunciar” a l’ús d’armes explosives en zones poblades; Malàisia ha demanat que se’n “restringeixi” l’ús; i la República de Corea, que “s’eviti”. Benín, al seu torn, va manifestar la necessitat que es “criminalitzi” l’ús d’aquestes armes.

Alguns països també han vinculat l’ús d’armes explosives en zones poblades i el comerç internacional d’armes. Tunísia, tot reconeixent els efectes sobre els civils de “l’ús indiscriminat d’armes i explosius en zones densament poblades i el comerç il·legal d’armes”, va demanar que ambdós fossin prohibits. La Xarxa de Seguretat Humana ¹¹ ha convidat les parts en conflicte a abstenir-se en l’ús d’armes explosives en zones poblades i ha insistit en la necessitat que es millori el recompte de víctimes i que s’implementi el TCA.

Un compromís per a l’acció

Està en marxa un procés internacional per desenvolupar un compromís polític destinat a posar fi a l’ús d’armes explosives en zones poblades. Tots els Estats preocupats pel terrible sofriment humà a què es veuen sotmeses les persones que viuen sota els

bombardejos haurien d'unir esforços i intentar obtenir el resultat més potent possible, el qual hauria d'incloure una crida perquè es posi fi a l'ús d'armes explosives en zones poblades.

“ Els danys provocats per l'ús d'armes explosives en zones poblades són inacceptables. Els Estats tenen la responsabilitat d'emprendre accions que evitin el sofriment humà ”

Aquest procés requerirà revisar les polítiques i pràctiques nacionals amb l'objectiu de facilitar canvis que reforcin la protecció dels civils. Els Estats haurien de donar suport també a una millora en la recollida de dades relatives a l'ús d'armes explosives i el seu impacte, amb un còmput que realitzi un desglossament de les víctimes per edat, sexe i discapacitat. Així mateix, haurien de reconèixer els drets dels supervivents, de les famílies dels morts i dels ferits i de les comunitats afectades, i garantir una resposta a les seves necessitats a curt i a llarg termini ¹².

A un nivell més ampli, els Estats haurien d'impedir que aquells països que utilitzen armes explosives en zones poblades puguin comprar armament. Fins i tot si un Estat es compromet a no utilitzar armes explosives en zones poblades, les armes objecte de transferències que s'aprovin poden acabar sent utilitzades per a bombardejar civils. Independentment que els Estats siguin part del TCA, no haurien de transferir armes a països que bombardegen pobles, ciutats o altres zones poblades.

Com argumenta l'INEW, amb massa freqüència el llançament de bombes i el tret de míssils i morters en zones poblades es considera un fet inevitable en un conflicte armat. Però l'experiència demostra que els Estats i altres actors armats poden deixar d'utilitzar determinades armes i, d'aquesta manera, evitar danys devastadors a civils. Els danys provocats per l'ús d'armes explosives en zones poblades són inacceptables. Els Estats tenen la responsabilitat d'emprendre, des d'aquest moment, accions que evitin el sofriment humà ¹³.

1. Per consultar exemples, vegeu Ray Acheson, *Trading arms, bombing towns: the lethal connection between the international arms trade and the use of explosive weapons in populated areas*, Reaching Critical Will, octubre de 2015 [Reaching Critical Will, octubre de 2015](#)
2. Per consultar fragments de les declaracions governamentals sobre aquest tema, vegeu (<http://www.inew.org/acknowledgements>)
3. Vegeu www.inew.org
4. Robert Perkins, “Four years of harm: Explosive Weapons Monitor 2011-2014”, Acció contra la Violència Armada, 14 de setembre de 2015
5. Ray Acheson, “States move to stop the bombing and bombardment in towns and cities” Reaching Critical Will, 24 de setembre de 2015
6. Comitè Internacional de la Creu Roja, “International humanitarian law and the challenges of contemporary armed conflicts”. Informe preparat per a la 32a Conferència Internacional de la Creu Roja i de la Mitja Lluna Vermella, octubre de 2015
7. Per consultar els informes complets de les declaracions del Primer Comitè, vegeu el *First Committee Monitor* publicat setmanalment per Reaching Critical Will [aquí](#). L'autor dels articles sobre armes explosives és Thomas Nash, de l'organització Article 36.
8. Vegeu, per exemple, l'últim informe del secretari general de les Nacions Unides sobre protecció de civils en conflictes armats, S/2015/453, 18 de juny de 2015.
9. Entre aquests països hi ha Afganistan, Argentina, Azerbaidjan, Bangladesh, Benín, Canadà, Dinamarca, Finlàndia, Gabon, Ciutat del Vaticà, Islàndia, Indonèsia, Japó, Jordània, Liechtenstein, Lituània, Luxemburg, Mèxic, Nigèria, Palestina, Qatar, Eslovàquia, Espanya, Suècia, Togo, Tunísia, Turquia i els Estats Units.
10. Entre aquests països hi ha Austràlia, Botswana, Xile, Alemanya i Montenegro.
11. La Xarxa de Seguretat Humana està formada per Àustria, Xile, Costa Rica, Grècia, Irlanda, Jordània, Mali, Noruega, Panamà, Eslovènia, Suïssa, Tailàndia i Sud-àfrica com a observador.

12. Per veure els detalls de les recomanacions de l'INEW, vegeu [A Commitment to Act: Protecting civilians from the use of explosive weapons in populated areas](#), International Network on Explosive Weapons, September 2015

13. *Ibid.*

Photography (CC) : Bo yaser

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Magnitud i impacte de l'ús d'armes explosives en zones poblades

Tica Font

Directora de l'Institut Català Internacional per la Pau

El camp de batalla era l'espai físic on es duïen a terme els enfrontaments armats o les batalles entre els exèrcits en les guerres clàssiques. Fins a la Segona Guerra Mundial les batalles tenien lloc en espais no poblats i la majoria de les víctimes eren militars. No obstant, en els conflictes armats actuals la població civil s'ha convertit en objecte de guerra, en escenari de guerra o en camp de batalla; cada bàndol s'enfronta a l'altre mitjançant l'atac a la població que s'identifica amb el bàndol contrari o enemic. Tots ells intenten aconseguir la seva submissió mitjançant la generació de terror i de por sobre la població.

Cada dia a Síria, Iemen, als territoris ocupats de Gaza, l'Iraq, Líbia, Somàlia o Ucraïna, es fan servir armes explosives en zones densament poblades que causen un immens dany a la població civil. L'ús generalitzat d'armes explosives per forces militars governamentals i grups armats en ciutats, pobles i viles produeix milers de morts i ferits entre la població civil, la destrucció d'infraestructures essencials i la destrucció dels mitjans per a sustentar la vida de les persones.

A tots aquests països hi ha uns patrons de mort i de destrucció que es repeteixen; totes les parts armades utilitzen armes explosives contra la població civil. Llancen explosius des de sistemes aeris o des de terra, com bombes, coets, míssils, morters, artilleria o artefactes explosius improvisats, com cotxes bombes. En algunes ocasions, per exemple a Síria, l'exèrcit d'Al-Assad ha llançat avions barrils amb explosius plens de metralla de fragmentació sobre ciutats, amb efectes devastadors per a les persones a curt i llarg termini. Tots aquests artefactes explosius impacten en espais que

congreguen a moltes persones: habitatges, mercats, escoles, jardins, hospitals, centres de salut, edificis públics o llocs de culte; però també impacten en infraestructures que poden ser vitals, com el sistema de potabilització i canalització d'aigua, el subministrament d'electricitat i clavegueram, carrers, carreteres, aeroports o ports, i en infraestructures productives com comerços, empreses o terres agrícoles.

“ Més enllà del sofriment físic i mental immediats sobre les víctimes, els bombardejos destrueixen i danyen infraestructures vitals per a la població civil ”

En el conflicte de Síria, a la ciutat d'Homs, on les tropes governamentals i les milícies han estat lluitant pel territori metre a metre, l'ús d'explosius ha provocat que gairebé totes les llars del casc antic hagin estat destruïdes. A l'antiga ciutat d'Alep s'han destruït barris sencers i, durant setmanes, els seus habitants no han tingut accés a l'aigua. A totes aquestes cases residien persones les vides de les quals també han quedat destrossades.

L'impacte devastador de l'ús d'explosius sobre la població és incalculable. Segons l'Oficina per a la Coordinació dels Assumptes Humanitaris de Nacions Unides (OCHA), només durant el 2015, 1,2 milions de sirians s'han vist obligats a fugir de casa seva, alguns d'ells per segona o tercera vegada, sumant-se als 7,6 milions de persones que ja havien patit desplaçament. A començaments de juliol de 2015 el nombre de refugiats sirians en altres països va arribar a la xifra de quatre milions, la població de refugiats d'un sol conflicte més gran a tot el món dels últims vint-i-cinc anys¹. Al llarg dels quatre anys de guerra a Síria s'han produït més de 250.000 morts i més d'un milió de ferits.

12,2 milions de sirians, dels quals més de 5,6 són nens, continuen necessitant assistència humanitària; una xifra dotze vegades superior al nombre de persones que la requerien el 2011. D'aquestes persones, s'estima que 4,8 milions es troben en zones

de difícil accés o en zones assetjades entre els bàndols armats. Les dades indiquen també que entre el 80 i el 90% dels morts i ferits per l'ús d'armes explosives són civils.

Les pitjors conseqüències humanitàries dels bombardejos les podem observar a partir del seu ús freqüent en zones on es confonen els combatents amb la població civil. A tall d'exemple, mirem els danys patits per la població de Gaza quan, l'estiu del 2014, la principal estratègia israeliana va ser la dels bombardejos. Segons dades de l'OCHA, més del 85% de víctimes mortals palestines (1.845) eren civils. D'aquests, el nombre de nens morts va superar els 400. Per contra, entre les forces israelianes es van produir 67 morts, de les quals 64 eren soldats, dos civils i un ciutadà estranger. Pel què fa als ferits, n'hi va haver 9.536 entre la població palestina, 2.877 nens. Gairebé el 30% de la població de Gaza ha estat desplaçada (520.000), incloent prop de 65.000 llars que han estat destruïdes o fetes malbé sense possibilitat de ser reparades i, per tant, sense possibilitat que els habitants puguin retornar-hi. Si l'estratègia militar israeliana no hagués consistit en bombardejar ciutats, el dany sobre la població civil hauria estat molt menor².

La població civil és la que s'emporta la pitjor part de la violència, no només perquè moltes persones moren o resulten ferides, sinó també pels patiments de pobresa, d'inseguretat, de malnutrició, d'escassa atenció mèdica o de saqueig que es pateixen enmig d'una guerra. Agències d'ajuda humanitària estimen que el 80% de la població del Iemen, per exemple, necessita algun tipus de protecció o ajuda humanitària, la qual cosa representa un augment del 33% respecte a les xifres anteriors al conflicte.

Conseqüències a llarg termini

Més enllà del sofriment físic i mental immediats sobre les víctimes, els bombardejos destrueixen i danyen infraestructures civils com els hospitals i les escoles, o serveis com el sistema de recollida d'escombraries, tots ells vitals per a la població. Aquest tipus de danys afecten la capacitat de l'Estat i de les administracions locals per a prestar serveis bàsics com l'educació o la sanitat. Això té com a efecte no poder rebre una atenció mèdica adequada, el tancament de moltes escoles i universitats, la falta de combustible o els danys sobre vehicles com ambulàncies, que impedeixen el trasllat de malalts a centres mèdics. Quan les famílies fugen i abandonen les seves llars, es

produeix l'èxode de treballadors, incloent metges, infermeres o professors, diferents professionals sobre qui recau el funcionament del país.

“ Darrere de cada estadística sobre les conseqüències de l'ús d'armes explosives en zones poblades hi ha milers d'històries personals que caldria recollir i recordar ”

Des d'un enfocament de desenvolupament, Síria ha retrocedit al llarg d'aquests anys de guerra fins als nivells de fa quatre dècades. Des de l'inici del conflicte el 2011, s'estima que l'esperança de vida s'ha escurçat en gairebé tretze anys i l'escolarització s'ha reduït en més d'un 50%. A Síria també han retrocedit els dotze indicadors dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni. S'estima que l'economia siriana s'ha contret en un 40% des de 2011, fet que comporta que la majoria dels sirians hagin perdut els mitjans de subsistència. Segons dades de finals de 2013, tres de cada quatre sirians vivien en la pobresa, i el 54%, en la pobresa extrema ³.

L'ús generalitzat d'armes explosives també deixa restes d'explosius disperses pel territori, llocs molt contaminats que continuaran sent una amenaça greu per a la població si aquestes no es retiren. El procés de retirar les restes d'explosius pot durar dècades, amb el consegüent risc de provocar més morts, ferits i la limitació d'accés a certs espais com terres de cultiu o escoles. Aquestes restes d'explosius poden obstaculitzar iniciatives de pau en el postconflicte, activitats d'ajuda humanitària o de desenvolupament i poden impedir el retorn de desplaçats, refugiats i el seu reassentament, així com retardar la reconstrucció i la represa de la vida diària.

Allà on hi ha conflicte s'estan utilitzant armes explosives en zones densament poblades. El desastre humanitari que comporta representa un gran desafiament al deure de protecció de la població civil, que emana del dret internacional humanitari, en virtut del qual estan prohibits certs tipus d'atacs: quan són “indiscriminats” o quan es dirigeixen deliberadament contra civils. Però no existeix una frontera clara que

impedeixi específicament l'ús d'armes explosives en àrees poblades i, per això, cal desenvolupar i ratificar un compromís internacional a aquest efecte, la protecció de civils.

Sovint resulta difícil relacionar les estadístiques amb les històries personals. És complicat en espais tan curts com aquest article donar a conèixer la vida de les persones que hi ha darrere de les xifres, i més encara quan aquestes estan molt lluny. Però darrere de cada estadística, darrere de cada titular, article, reportatge o informe sobre les conseqüències de l'ús de les armes explosives en zones poblades, hi ha centenars de milers d'històries individuals que seria necessari recollir i recordar. Aquestes històries personals poden humanitzar les estadístiques, humanitzar-nos a nosaltres i ajudar-nos a pressionar els organismes internacionals cap a l'adopció d'uns compromisos polítics que reforcin la protecció de la població civil davant de l'ús d'armes explosives en zones poblades.

1. Vegeu les dades de l'Oficina per la Coordinació dels Assumptes Humanitaris de Nacions Unides ([OCHA](#))

2. Vegeu l'informe de l'OCHA '[Occupied Palestinian Territory: Gaza Emergency](#)'

3. Vegeu l'informe de l'OCHA '[Syria Crisis: Regional Overview](#)'

Photography (C) : UN Photo/Shareef Sarhan

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

El DIH i l'ús d'armes explosives en zones poblades

Anna Crowe

Membre del Programa de Drets Humans de la Facultat de Dret de Harvard

L'ús d'armes explosives, com ara bombes i projectils d'artilleria, és una especificitat de la guerra urbana moderna que ocasiona un patró constant de dany humanitari. Aquest patró, que el conflicte sirià ha posat clarament de relleu, es caracteritza per les ferides i les morts directes que causa un atac amb armes explosives, així com pels efectes indirectes que ocasionen la mort de civils i els danys a les infraestructures civils, incloent els desplaçaments. Per protegir els civils, el dret internacional humanitari (DIH) disposa ja d'un marc que limita les circumstàncies en què poden utilitzar-se les armes explosives en ciutats.¹ Tanmateix, l'ús continuat d'armes explosives en zones poblades, que sovint viola el DIH, posa de manifest la necessitat urgent d'una acció internacional coordinada. Arran d'això, una sèrie de grups de la societat civil estan instant els Estats a comprometre's a protegir els civils de l'ús d'armes explosives en zones poblades. Aquesta crida està adquirint cada vegada major repercussió entre els responsables polítics internacionals.²

El DIH és una branca del dret internacional aplicable en situacions de conflicte armat, dins d'un Estat o entre Estats. Es compon de normes, que formen part de tractats i de costums, que regulen la conducta en els conflictes armats. La preocupació principal del DIH és limitar els "mètodes i mitjans bèl·lics" que les parts bel·ligerants poden fer servir durant un conflicte armat (per exemple, limitant l'elecció d'armes per les parts) i donar prioritat a la protecció dels civils. Les normes del DIH que tenen especial rellevància pel que fa a l'ús d'armes explosives en zones poblades inclouen el principi de distinció, el principi de proporcionalitat dels atacs i el requisit de prendre totes les precaucions

possibles per evitar que es produeixin víctimes civils.

El principi de distinció exigeix que les parts bel·ligerants distingeixin entre combatents i civils i entre objectes civils, com escoles i hospitals, i “objectius militars”.³ Imaginem el cas d’una comandanta militar que està considerant la possibilitat d’atacar un dipòsit de municions de l’enemic (ubicat dins d’una ciutat) amb armes explosives. En primer lloc, haurà d’avaluar si la instal·lació és un objectiu militar. Si no ho és, es tracta d’un objecte civil i no pot ser atacat. Per determinar si la instal·lació és un objectiu militar s’haurà de tenir en compte la naturalesa, la ubicació, la finalitat i l’ús de la instal·lació; valorar si la instal·lació contribueix a l’acció militar de l’enemic; i avaluar si la seva destrucció proporcionaria un avantatge militar al seu bàndol.⁴

Tenint presents aquests factors, si es determina que la instal·lació és un objectiu militar, s’haurà d’avaluar de quina manera és aplicable el principi de distinció. Quan un atac viola el principi de distinció, es considera un “atac indiscriminat”, i el DIH prohibeix precisament aquests atacs que no es dirigeixen a objectius militars específics⁵. A l’escenari que es descriu més amunt, si la comandanta sap que s’estan emmagatzemant municions en algun lloc d’una ciutat, però no sap exactament on, un atac en aquesta ciutat amb armes explosives que manqui d’un objectiu militar específic seria considerat indiscriminat. L’anomenat bombardeig d’àrea –de tota una ciutat o de tot un poble– és un exemple especialment atroç d’un atac indiscriminat efectuat amb armament explosiu.

**“ L’ús continuat d’armes explosives en zones
poblades, que sovint viola el DIH, posa de
manifest la necessitat urgent d’una acció
internacional coordinada ”**

Els atacs indiscriminats inclouen també els que es realitzen amb armes que no tenen la capacitat de ser dirigides a l’objectiu militar. Si el magatzem de municions és un petit edifici envoltat d’apartaments ocupats per civils, hi ha diverses armes explosives

que no serien apropiades. Per exemple, llançar grans bombes aèries no guiades dirigides a la instal·lació violaria probablement el principi de distinció ja que les característiques d'aquestes armes –el fet de no estar guiades i que ocasionin una àmplia zona d'explosió i fragmentació que s'estén més enllà del magatzem de municions– implicaria la destrucció d'objectes civils i d'objectius militars (i potencialment causaria víctimes) sense distinció.

El principi de proporcionalitat de l'atac significa que, abans d'efectuar-lo, la part bel·ligerant ha de sospesar el dany que es preveu que ocasioni a civils i a objectes civils davant l'avantatge militar que la part espera obtenir⁶. L'atac no es podrà llançar si el dany que es preveu causar als civils és excessiu en relació amb l'avantatge militar que s'espera aconseguir. Amb les armes explosives s'han d'avaluar tant els efectes directes com els indirectes. Imaginem un nou escenari, en el qual un comandant militar està estudiant la possibilitat d'atacar una central elèctrica amb diferents armes explosives, incloent bombes de dispersió i projectils d'artilleria. La central subministra electricitat a una base militar enemiga propera, però és també l'única proveïdora d'electricitat d'una ciutat de 100.000 habitants. En aquest cas, inutilitzar-la podria generar un avantatge militar, però també ocasionaria un perjudici considerable a civils i a objectes civils. No només s'interromprien serveis essencials –possiblement de manera indefinida– a causa de la falta d'electricitat, sinó que les restes dels artefactes explosius, com bombes sense explotar, suposarien un risc continuat de dany a la població civil en el futur. I també podria tenir repercussions pel que fa als desplaçaments.

El DIH exigeix que les parts bel·ligerants prenguin “totes les precaucions possibles [...] per evitar i, en tot cas, per minimitzar la pèrdua de vides humanes, les lesions a civils i els danys a objectes civils.”⁷ En el primer escenari, si el magatzem de municions fos en una zona industrial i envoltat de fàbriques que funcionessin només durant el dia, un comandant militar podria prendre la precaució de llançar l'atac de nit, quan el risc de causar víctimes civils seria menor. En el segon escenari, enlloc d'utilitzar armes explosives, el comandant podria provar de minimitzar els efectes en civils utilitzant bombes de fibra de carboni destinades a interrompre temporalment el subministrament d'electricitat en comptes d'inutilitzar completament la central. Ara bé, els comandants militars poden interpretar l'exigència de prendre “totes les

precaucions possibles” de manera diferent: alguns poden decidir no utilitzar mai determinats tipus d’armes explosives en entorns urbans a causa del risc de causar danys civils significatius, mentre que altres comandants militars poden considerar que cap tipus d’arma explosiva és inacceptable per se en un entorn urbà (tret que hi hagi una disposició específica en un tractat que prohibeixi el seu ús concret).

“ Un compromís polític ajudaria a protegir millor els civils davant l’ús d’armes explosives en zones poblades ”

De la mateixa manera, sota les normes del DIH descrites, és difícil imaginar unes circumstàncies en les quals un atac en una zona poblada utilitzant determinats tipus d’armes explosives amb característiques particularment problemàtiques pugui ser considerat legal. Per exemple, l’ús en zones densament poblades de míssils no guiats amb múltiples armes explosives al seu interior que s’estenguin en una àrea àmplia violaria el principi de distinció i constituiria un atac indiscriminat perquè els efectes dels míssils no podrien limitar-se només a l’objectiu militar. L’atac també podria causar danys excessius a civils i a objectes civils, trencant el principi de proporcionalitat, fent malbé o destruint infraestructures vitals i provocant un nombre significatiu de víctimes civils. La decisió d’utilitzar míssils no guiats enlloc d’armes dirigides podria, així mateix, entrar en conflicte amb l’exigència de prendre “totes les precaucions possibles”. Com il·lustra aquest exemple, els casos en què s’utilitzen en zones poblades armes explosives que se solen denominar “d’efectes en zona àmplia” –armes que generen una extensa zona d’explosió i fragmentació, amb sistemes de llançament poc precisos i/o que llancen múltiples explosius– tenen més probabilitats de caure en l’extrem il·legal de l’espectre.

Un compromís polític ajudaria a protegir millor els civils davant l’ús d’armes explosives, en particular les d’efectes en zona àmplia, en zones poblades. Ja que no existeix cap tractat que reguli específicament l’ús d’armes explosives en zones poblades, les normes generals del DIH proporcionen el marc principal amb què valorar

la seva legalitat. Com que hi ha un marge interpretatiu d'aquestes normes i de com s'han d'aplicar en unes circumstàncies concretes, un compromís polític podria millorar la claredat dels estàndards que les parts bel·ligerants haurien d'intentar respectar en relació amb l'ús d'armes explosives en zones poblades. Un compromís polític podria, així mateix, reforçar la importància de respectar les normes existents del DIH i estigmatitzar més l'ús d'armes explosives en ciutats. També podria ajudar a sensibilitzar la societat i a impulsar altres mesures destinades a reduir el dany humanitari. L'ús d'armes explosives en zones poblades és un fenomen que requereix d'atenció internacional urgent.

1. Convé assenyalar que el dret internacional dels drets humans s'aplica també durant els conflictes armats, en la mesura que les seves normes complementin i no entrin en conflicte amb les normes del DIH. Aquest article no aborda la relació entre l'ús d'armes explosives en zones poblades i el dret internacional dels drets humans ni tracta sobre els tractats de desarmament relacionats amb aquest tema.

2. Vegeu International Network on Explosive Weapons, *A Commitment to Act*.

3. Jean-Marie Henckaerts i Louise Doswald-Beck, *Dret internacional humanitari consuetudinari, Volum I: Normes* (CICR, 2005), Normes 1, 7, 14. Aquestes normes també han estat codificades en el Protocol Addicional de les Convencions de Ginebra, que té 174 Estats parts. Protocol Addicional de les Convencions de Ginebra de 12 d'agost de 1949, relatiu a la protecció de víctimes dels conflictes armats internacionals (Protocol I), aprovat el 8 de juny de 1977, 1125, Col·lecció de Tractats de les Nacions Unides 3, en vigor des del 7 de desembre de 1978, articles 48-58.

4. Henckaerts i Doswald-Beck, Norma 8.

5. Ibid, Norma 11.

6. Ibid, Norma 14.

7. Ibid, Norma 15.

Photography (CC) : Chuck Holton

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Dels bombardejos massius als quirúrgics

Javier Jiménez Olmos

Doctor en Pau i Seguretat Internacional, membre del Seminario de Investigación para la Paz

L'aparició de l'aviació com a arma de combat durant la Primera Guerra Mundial va suposar una transformació decisiva en les confrontacions bèl·liques. En aquell moment, l'aviació es va limitar pràcticament a combats aeris, encara que, el 1917, avions alemanys van llançar bombardejos sobre algunes ciutats en territori britànic. Va ser en el període d'entreguerres quan es va començar a desenvolupar la doctrina del bombardeig estratègic, la immediata conseqüència del qual va ser el disseny i la construcció d'avions per operar a llarga distància. La Guerra Civil Espanyola va ser camp d'experimentació de bombardejos massius sobre poblacions civils. El bombardeig de Guernica és el més paradigmàtic.

L'italià Giulio Douhet va ser el principal impulsor de l'ús massiu d'avions per a bombardejos de ciutats. Douhet pensava que bombardejar ciutats paraltzaria totalment la indústria i els centres de poder de les societats, i debilitaria d'una manera decisiva la moral de les poblacions, que deixarien de donar suport als seus dirigents i els obligarien a acceptar les condicions de l'enemic. Tanmateix, durant la Segona Guerra Mundial aquesta teoria no va resultar vàlida. Malgrat la intensitat i capacitat destructora dels bombardejos aliats sobre Alemanya i el Japó, aquests no van aconseguir doblegar ni els governs ni la població. Un fet semblant va succeir anys després durant les campanyes de bombardejos nord-americans sobre el Vietnam del Nord. Tampoc en aquella ocasió els bombardejos estratègics van aconseguir el seu objectiu.

Les armes intel·ligents

Durant la Segona Guerra Mundial es van començar a fer servir armaments guiats, encara que la tecnologia disponible no permetia destruir objectius amb precisió. Va ser a la guerra del Vietnam quan els anomenats armaments intel·ligents van fer els primers passos, amb la utilització de bombes guiades per làser, televisió, infrarojos i ones electromagnètiques.

La intenció d'aquest tipus d'armes és protegir les tripulacions pròpies, ja que es poden llançar les bombes i els míssils des de distàncies i altures prou grans com perquè les defenses antiaèries enemigues no hi puguin arribar. De la mateixa manera, s'ofereix a l'opinió pública el gran avantatge que amb aquest armament de precisió s'eviten víctimes civils, atesa la gran exactitud per assolir els seus objectius. També es van començar a desenvolupar avions de bombardeig capaços d'evitar els radars enemics. Eren els anomenats avions invisibles que van debutar en accions de bombardeig durant la primera guerra del Golf. L'última generació, en aquesta escalada de superació en la perfecció dels bombardejos, la porten a terme els avions no tripulats o *drons*. Dirigits a distància poden desenvolupar tota mena de missions, les de bombardeig inclòs, sense cap risc per a la tripulació i amb l'estalvi que suposa dissenyar aeronaus desproveïdes de tripulació.

La Revolució dels Assumptes Militars

La Revolució dels Assumptes Militars (RAM)¹ es basa en la importància decisiva de la tecnologia en la planificació i desenvolupament de la guerra. La RAM fa referència principalment a l'ús del poder aeri, del qual els més fermes impulsors defensen la teoria que l'arma aèria és decisiva per obtenir la victòria militar en qualsevol cas.

La RAM consisteix en l'ús dels mitjans militars en operacions de gran precisió contra els centres de gravetat del poder enemic: infraestructures, centres de comandament i control, i de logística. Es tracta de concentrar la potència de foc contra objectius que puguin danyar definitivament les capacitats de supervivència de l'enemic. Per a aquestes operacions el poder aeri exerceix una tasca principal. La RAM substitueix l'estratègia de destrucció massiva per la de precisió quirúrgica i posa especial atenció en els atacs preventius, tant si existeix una amenaça real com si se sospita que pugui haver-n'hi.

“ És imprescindible disposar d’una intel·ligència capaç de definir amb precisió els objectius per dur a terme els bombardejos d’acord amb el respecte dels drets humans ”

En teoria, la RAM redueix el risc de baixes pròpies i enemigues i intenta evitar les víctimes col·laterals entre la població civil. Durant l’operació “Tempesta del Desert” a l’Iraq (1991), van perdre la vida 147 soldats de la coalició liderada pels Estats Units, i van morir uns 30.000 soldats iraquians i almenys 2.000 civils. En les operacions de l’OTAN durant la guerra de Bòsnia (1995) i la guerra de Kosovo (1999) no hi va haver víctimes mortals entre les tropes de l’aliança atlàntica, encara que sí que n’hi va haver entre els soldats serbis, a més de gairebé 500 víctimes civils. Les guerres de l’Afganistan i l’Iraq van continuar en la mateixa línia de desproporció entre les baixes de les forces liderades pels Estats Units i els seus enemics afganesos i iraquians.

Per als teòrics de la guerra, continua vigent la discussió sobre l’eficàcia dels bombardejos per vèncer. Els més puristes de l’aviació defensen que sí que és possible guanyar des de l’aire. No obstant, sense negar la importància decisiva del poder aeri, per obtenir la victòria militar, la història de la guerra i els recents esdeveniments ens indiquen que la destrucció que causen els bombardejos en les infraestructures i entre les files militars i civils de l’enemic no són suficients per doblegar la seva voluntat. Més encara, en moltes ocasions produeixen l’efecte contrari i incentiven més la lluita dels bombardejats. A més, avui dia les opinions públiques consideren inacceptables els bombardejos sobre població civil, fins i tot sobre objectius militars quan produeixen víctimes innocents (anomenades eufemísticament “danys col·laterals”). S’exigeix la precisió absoluta que a través de la propaganda fa veure que les armes intel·ligents mai no fallen i que són netes i terapèutiques.

Bombardejos no selectius

Tanmateix, no tots els bàndols enfrontats en una guerra disposen d'aquests moderns mitjans militars de precisió i no per això deixen de bombardejar. No es pot oblidar que a Síria l'exèrcit que sosté el règim d'Al-Assad està fent servir bombes de barril rudimentàries per destruir objectius enemics. Es tracta de barrils plens de combustible explosiu i metralla que causen grans estralls en edificis i nombroses víctimes civils. Aquest tipus de bombardeig no té en compte les més elementals regles de la guerra ni en la seva planificació ni en la seva execució i constitueixen un absolut menyspreu dels drets humans.

Aquests bombardejos indiscriminats tenen per objecte produir terror entre la població per dissuadir-la de donar suport al bàndol insurgent. És també una manera de prendre represàlies, o de revenja, pels danys que l'enemic produeix en el bàndol propi. Són actuacions pròpies de règims dictatorials, en els quals l'opinió pública i els drets humans han quedat anul·lats.

Cal prestar també molta atenció als bombardejos d'exèrcits que sí que disposen de prou mitjans tecnològics per planificar operacions sense provocar danys col·laterals, encara que sota l'aparença de selectius no tenen en compte les víctimes civils. És el cas dels bombardejos israelians sobre la Franja de Gaza que han produït víctimes innocents i destruccions massives d'edificacions civils. Novament es tracta d'atemorir la població civil amb actes de represàlia o de revenja indiscriminada.

Conclusió

Les operacions de bombardeig durant la Segona Guerra Mundial es planificaven amb enormes quantitats d'avions que llançaven les bombes amb una precisió molt limitada. Com a conseqüència, grans ciutats quedaven arrasades amb milers de persones civils mortes o ferides. Avui dia cap opinió pública de països democràtics acceptaria aquest tipus de bombardejos. Per això, i pel respecte als drets humans, a l'hora de planificar operacions d'aquesta mena s'hauria de tenir en compte el fet de no provocar víctimes civils.

“ El fracàs o la inexistència de la diplomàcia preventiva han donat pas a la facilitat quirúrgica dels bombardejos aeris, que no fan sinó enverinar el conflicte i provocar víctimes innocents ”

És imprescindible i indispensable disposar d'una intel·ligència capaç de definir amb precisió els objectius, comptar amb els mitjans aeris adequats i amb les armes intel·ligents apropiades per dur a terme els bombardejos d'acord amb les exigències actuals, tant per les opinions públiques que rebutgen els bombardejos massius com pel respecte dels drets humans i de les lleis internacionals.

Les armes intel·ligents d'última generació depenen cada vegada menys del control humà. Per operar-les calen des de satèl·lits fins a sofisticats ordinadors, i la seva evolució és tan ràpida com exigeixen les noves operacions bèl·liques. Han volgut fer veure a l'opinió pública que les armes intel·ligents són netes i només executen els malfactors, res més lluny de la realitat com demostren els recents bombardejos a l'Afganistan, l'Iraq o Líbia.

Al·legar raons humanitàries per efectuar bombardejos a l'empara d'una resolució de les Nacions Unides, que contempla una zona d'exclusió aèria i l'ús de qualsevol mitjà per protegir la protecció civil, és oblidar l'eficàcia i moralitat d'aquest tipus d'accions bèl·liques. Van caldre setanta-vuit dies consecutius de bombardejos sobre Sèrbia, amb el pretext de protecció humanitària de la població kosovar, en l'operació “Força Aliada” durant la primavera de 1999, per doblegar la voluntat del dirigent serbi Milosevic. L'OTAN va provocar més de quatre-centes víctimes civils en els bombardejos sobre territori serbi. Les armes intel·ligents no ho van ser tant. En l'operació “Llibertat Duradora”, duta a terme per envair l'Afganistan l'octubre de 2001, van morir més de mil civils a causa dels bombardejos de les forces aèries de la coalició invasora. Els bombardejos sobre l'Iraq previs a la invasió terrestre, el març de 2003, per part de l'aviació nord-americana i

britànica, van provocar milers de morts civils. També el pretext era humanitari i també la intel·ligència de les armes va quedar en dubte.²

El fracàs o la inexistència de la diplomàcia preventiva han donat pas un cop més a la facilitat quirúrgica dels bombardejos aeris, que no fan sinó enverinar el conflicte i provocar víctimes innocents. L'excusa humanitària no pot contemplar accions militars que comporten el risc de matar innocents. La legalitat per a actuacions humanitàries és condició necessària, però no suficient. En totes les guerres, sempre hi ha víctimes col·laterals i víctimes per foc amic, i els qui les comencen ho haurien de tenir sempre en compte. Les armes intel·ligents no ho són tant, com no ho són els qui autoritzen, planifiquen i executen algunes "operacions humanitàries".

1. COLOM, G., *Entre Ares y Atena*, Madrid, IUGM, 2008.

2. XERRIS-PHILIPPE, D., *La guerra y la paz*, Barcelona, Icaria, 2008.

Photography (Public Domain) : Unknown

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Vestides per (no) matar

Lejla Somun

Investigadora i consultora en matèria de gènere

La primera imatge que em ve al cap quan penso en les dones que van viure sota constants bombardejos a Sarajevo durant el setge de 1992-95 és com de ben vestides i majestuoses anaven. Era la primera vegada que parlava amb amics sobre el fet que ser feministes també ens pot permetre utilitzar els estereotips que fan de les dones models de portada de revista. En aquest cas, anar vestides per matar significava exactament el contrari de ser violentes: com civils, assetjades, sense aigua, ni electricitat ni menjar, l'única "arma" de la que disposaven aquestes dones era tenir el millor aspecte possible. L'única arma era no ser combatives. La fotografia de Meliha Varesanović feta per Tom Stoddart el 1993, en el moment àlgid del setge i dels bombardejos, i que il·lustra aquest article, n'és el millor exemple. Sembla que acabi de sortir d'una passarel·la, meravellosa, elegant i orgullosa. Meliha es va convertir en icona, en els mitjans de comunicació internacionals, de l'esperit i de l'estil de les dones de Sarajevo que desafiaven a la guerra. I ella recorda: "A més del desafiament reflectit en aquella fotografia, si s'observa més profundament pot veure's tristesa, perquè aquell any va morir la meva mare. Va ser una pèrdua tràgica, em va produir una pena i un abatiment enormes. Vaig estar a punt de perdre l'esperança, però vaig recordar que la meva mare deia que a la vida sempre hem de caminar amb el cap ben alt, seguir endavant i amb dignitat".¹ Tenir una aparença respectable era important per a moltes dones. La directora de l'associació cultural i artística CRVENA, Danijela Dugandzic, recorda que quan ella, la seva difunta mare i la seva germana van deixar l'assetjada Sarajevo, pràcticament no tenien diners. La seva mare les va portar a la perruqueria; es van fer els talls més moderns i després els van lluir tot menjant una pizza en un famós restaurant d'una capital europea, on van pagar amb les últimes monedes que tenien.

Abans de sortir als carrers de Sarajevo, les dones sempre es canviaven la roba interior i els vestits, perquè els constants bombardejos implicaven una alta probabilitat de caure ferida o morta. “Estar neta i pulcra per si de cas acabàvem en el servei d’urgències d’un hospital”. Cuidar aquest aspecte, d’estar presentable, és gairebé impensable en totes les altres situacions quan una dona està a punt de sortir de casa.

**“ Les dones que viuen en ciutats bombardejades
acaben sent heroïnes de la pau, mentre que els
homes són valorats per les batalles que guanyen
”**

Malgrat que la majoria de dones no combaten a primera línia, moltes moren com a víctimes de bombardejos en els conflictes, en els quals el nombre de civils morts va en augment des de la Segona Guerra Mundial. El setge i el bombardeig de Sarajevo també va començar amb la mort de dues dones, Suada Dilberovic i Olga Sucic, que participaven en les manifestacions en favor de la pau i en contra de la guerra, l’abril de 1992. Van ser assassinades en un pont que avui porta el seu nom. Les dones que viuen en ciutats bombardejades acaben sent heroïnes de la pau, mentre que els homes són valorats per les batalles que guanyen.

Se sent parlar de moltes dones que viuen en ciutats bombardejades únicament en relació amb el seu paper tradicional com mares, dones atractives i ben vestides. El grup U2 va fer una connexió per vídeo en directe amb l’assetjada Sarajevo durant un dels seus concerts i va mostrar un concurs de Miss Sarajevo, en el qual les participants portaven el rètol “No deixeu que ens matin”. Eren imatges i missatges importants, i també hi havia totes aquelles dones que exercien de metgesses, infermeres, intèrprets i polítiques, intentant treballar en condicions impossibles sota els bombardejos. Dones que mai van arribar a sortir a les notícies i que mai es van convertir en la icona d’una dona desafiant els bombardejos en una ciutat assetjada.

La vida quotidiana i la cura d'una família sota el bombardeig constant fan que les dones de l'assetjada Sarajevo siguin mereixedores d'un diploma d'administració d'empreses i també d'un de mages. Cuinar sense electricitat i amb escassos recursos alternatius per a l'escalfament era una dificultat. Trobar aliments i, després, poder pagar-los, significava, moltes vegades, fer dinars a partir del no-res. A més, preparar dinar significava utilitzar aigua, que sovint havien de portar en recipients, arrossegats en carros improvisats, perquè el subministrament estava tallat. Calia portar aigua per cuinar, però també per banyar-se i per rentar la roba. Tinc una amiga que a dia d'avui encara no és capaç de suportar el so de l'aigua quan surt d'una aixeta oberta si ningú l'està fent servir. Una altra amiga, Kika Babic-Svetlin, una arquitecta que actualment treballa per a l'Agència per a la Igualtat de Gènere de Bòsnia i Hercegovina, va donar a llum el seu fill Leon durant la guerra i recorda com era de complicat criar un nadó sense disposar dels productes per a nadons "habituals". Els bolquers de cotó s'havien de rentar mà, per la qual cosa baixava al riu Miljacka, a prop de Dariva, "vigilant tota l'estona si començava un altre bombardeig o si estava en el punt de mira d'algun franc tirador".

Avui Sahida té el mateix aspecte que Meliha, de la que parlàvem al principi. Alta i orgullosa, porta un penjoll de perles i un abric de color rosa i ningú podria imaginar que fa vint anys caminava pels carrerons enfangats de Sarajevo intentant protegir-se dels bombardejos.

En tots els conflictes d'arreu del món, les dones substitueixen els homes que han deixat els seus llocs de treball per convertir-se en soldats. Algunes d'elles han d'acceptar ocupacions totalment noves, mentre que d'altres han de familiaritzar-se amb habilitats per a les quals no estan preparades. Sahida Kotur, operària de la fàbrica militar PRETIS abans de la guerra, va posar en marxa un nou negoci durant la guerra, l'únic suport de la família. Va aprendre a teixir i es va dedicar a recollir jerseis vells al barri, desfer-los i teixir-ne de nous. Els transportava en grans bosses que portava a l'esquena d'una punta a l'altra de Sarajevo, sota els bombardejos, i els intercanviava per cigarrets amb membres de l'exèrcit. A la vegada, intercanviava els cigarrets per menjar i per aconseguir altres jerseis vells. Els bombardejos la van convertir en una refugiada dins de la seva ciutat. Sahida va fugir de casa seva sense tenir res per posar-se. Li van donar unes sabates massa petites que li van deformar els peus i els dits, i avui en dia

insisteix a portar sempre sabatilles o sabates per amagar-se'ls.

“ Els bombardejos s'acaben, es firmen tractats de pau, però la guerra queda per sempre en forma de bombardejos en el nostre interior ”

Moltes metgesses treballaven sense electricitat ni aigua, sense l'equipament mèdic adequat ni medicaments. Jasmina Gutic, una experta ginecòloga i catedràtica, recorda que havien de treure els nadons del soterrani de l'hospital després dels parts per poder veure si estaven bé. Els parts es feien amb llums d'oli i tots els nounats sortien amb els nassets negres de l'oli cremat. La també catedràtica i metgessa Vanesa Beslagic, radiòloga, havia de fer diagnòstics amb equipament que no es podia reparar i, de vegades, ni tan sols engegar. La desapareguda professora universitària de fisioteràpia, la doctora Nada Zjuzin, va explicar que, sovint, ella i d'altres companyes es quedaven a l'hospital diversos dies perquè era massa perillós anar a casa a causa dels bombardejos. I una altra metgessa, Amela Kuskunovic, avui radiòloga i política, fa una ganyota amb els ulls quan li pregunto com va viure el fet de ser una jove doctora durant la guerra. Treballava en un servei d'urgències on portaven tots els ferits. Vaig estar allà una vegada i hi havia tanta sang que vaig pensar que mai no aconseguirien netejar-la.

Com a feminista, m'avergonyeix dir que no vaig estar al costat d'aquestes dones intel·ligents, valentes i boniques de Sarajevo. Havia patit bombardejos en dues ocasions i no vaig saber com afrontar-los quan van tenir lloc a la meva ciutat, sinó fugint al cap de mig any. Era una noia jove, l'any 1980, que es despertava amb el so de les bombes i veient avions volant baix, mentre el meu pare tractava de convèncer-me que eren ocells volant pel cel de Bagdad. Dies més tard, vaig poder observar el foc antiaeri des del terrat de casa i vaig fer prometre al meu pare que tindria uns focs artificials iguals el dia del meu casament. El 1989 tenia la meva primera feina quan els míssils iraquians van atacar Teheran i vaig haver de fugir a les muntanyes veïnes. A Sarajevo vaig acabar tenint atacs de pànic durant els bombardejos, m'asfixiava la meua pròpia por.

No vaig tenir focs artificials en el meu casament i, a dia d'avui, encara em costa estar-hi a prop. Els meus companys d'estudi a Anglaterra recorden una anècdota que va tenir lloc durant els focs artificials de "Guy Fawkes". Havia arribat a Anglaterra fugint dels bombardejos de Sarajevo i era el meu primer mes. Era a la meva habitació d'estudiant quan vaig sentir un soroll de bombes. I després, el foc antiaeri. Estava tan alterada pel fet que la guerra hagués començat també a Anglaterra que vaig començar a fer les maletes per tornar a Sarajevo. Vaig pensar: "Si hem d'estar en guerra, val més ser a casa". Ja era a les escales, amb la maleta, quan els altres estudiants em van veure i em van explicar que no era cap guerra sinó simples focs artificials.

1. Klix.ba, entrevista a Meliha Varesanovic, consultada el 27-12-2015.

Photography: © Milomir Kovacëvic´Strasñi

© Generalitat de Catalunya

RECOMANEM

Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Document

Compromís per actuar. Protegir els civils de l'ús d'armes explosives en zones poblades

La Xarxa Internacional d'Armes Explosives (INEW) ha publicat recentment el document *A commitment to act. Protecting civilians from the use of explosive weapons in populated areas* amb l'objectiu de recollir de manera sintètica les qüestions relacionades amb el patiment de la població civil en ciutats bombardejades i així contribuir al treball que es realitza per prevenir-lo. D'aquesta manera, en les 26 pàgines que conformen el fullet, s'exposen els problemes humanitaris causats per l'ús d'armes explosives en zones poblades, així com les accions que els governs poden dur a terme per tal de fer front al problema. En particular, es defensa que els Estats desenvolupin un compromís conjunt per aturar l'ús de les armes explosives en àrees poblades.

D'aquesta manera, el document explica tant els problemes humanitaris que es deriven dels bombardejos com els passos necessaris per arribar a una solució. Així, es divideix en dues parts: la primera part ofereix una visió general de l'ús d'aquestes armes, fent referència al concepte d'arma explosiva i de risc de dany, i argumentant el fracàs de la responsabilitat per part dels Estats.

La segona part és una secció més detallada on s'ofereixen estadístiques d'impacte directe sobre el problema humanitari que suposen les armes explosives. Alhora, es realitzen diferents consideracions legals i polítiques. En aquest sentit, INEW pretén centrar els esforços en l'assoliment d'un compromís polític per tal de reduir els danys a la població civil per l'ús d'armes explosives. Per aquest motiu, s'emfatitza la urgència d'aturar els bombardejos en zones poblades, així com la necessitat de revisar les

polítiques i pràctiques nacionals per dur a terme canvis que enforteixin la protecció dels civils. Així mateix, es defensa la importància d'una recopilació extensa de dades sobre l'impacte de les armes explosives, així com un reconeixement a curt i llarg termini dels drets i les necessitats dels supervivents, dels familiars de les persones mortes o ferides i de la comunitat afectada en general.

Amb anterioritat, INEW havia publicat *The impact of explosive weapons in populated areas*, un vídeo de curta durada que resumeix, en veu de diferents experts d'organismes no governamentals, l'impacte humanitari dels bombardejos i el treball que INEW duu a terme per donar resposta a aquesta problemàtica.

Llibre

Protegint els civils dels efectes de les armes explosives, de Maya Brehm

Maya Brehm, investigadora de Dret Internacional Humanitari de l'Acadèmica de Ginebra, va dirigir el 2012 un projecte de recerca amb l'Institut de les Nacions Unides per a la Investigació sobre el Desarmament (UNIDIR) que es recull en el llibre *Protecting civilians from the effects of explosive weapons*. L'estudi analitza com les armes explosives es regulen en la política i les lleis internacionals: quines restriccions existeixen al respecte i com la població civil és protegida contra els seus efectes.

El llibre es compon de quatre capítols: en el primer d'ells, es realitza un recorregut contextual entorn al concepte d'arma explosiva. En el segon capítol s'analitza la regulació normativa a través dels textos normatius vigents en matèria de control d'armes, de l'aplicació de la llei i dels drets humans, de la protecció de civils i de la seguretat i el terrorisme. En el tercer capítol és on s'exposa la concreció i l'abast del problema, manifestant que l'ús d'armes explosives és generalment incompatible amb un context de compliment de llei i, per tant, es denuncia el creuament sistemàtic de límits que atempta contra els drets humans.

En el quart i darrer capítol, l'autora recomana a mode de conclusió la descripció sistemàtica del mal humanitari, així com l'avaluació detallada tant del risc de danys com de les mesures adoptades per reduir aquest risc.

El llibre manifesta que el discurs jurídic i polític dominant no aconsegueix articular el greu risc de dany associat amb l'ús d'armes explosives en zones poblades d'una manera que protegeixi adequadament als civils. Així, l'autora emfatitza la necessitat de promoure reglaments específics que realment garanteixin la protecció dels civils i disminueixin els danys.

Document

Reunió d'experts. Armes explosives en àrees poblades. Aspectes humanitaris, legals, tècnics i militars.

El Comitè Internacional de la Creu Roja (ICRC) ha defensat l'abandonament de l'ús d'armes explosives amb efectes sobre les zones densament poblades a causa de l'alta probabilitat de conseqüències indiscriminades que poden tenir. El febrer de l'any passat, per exemple, l'ICRC va convocar una reunió d'experts de dos dies sobre el tema. La trobada va tenir lloc a Suïssa i es van reunir experts governamentals de disset països, representants d'organismes de les Nacions Unides i d'organitzacions no governamentals.

Les idees més importants exposades pels oradors i els participants de la reunió, així com les conclusions principals, s'han recollit en l'informe *Explosive weapons in populated areas. Humanitarian, legal, technical and military aspects*. Aquest document es divideix en tres seccions. La primera secció presenta, a mode d'introducció, els punts claus tractats la reunió. La segona secció contextualitza el problema i explica el fons de la qüestió sobre les armes explosives en zones poblades des de la perspectiva de l'ICRC. El text es basa en la declaració d'Helen Durham, directora de Dret Internacional i Política de l'ICRC, en l'obertura de la reunió. L'última secció, la tercera, resumeix les presentacions i les discussions desenvolupades en la reunió. S'estructura al voltant de quatre sessions que van abordar les consideracions humanitàries, legals, tècniques i militars derivades de la utilització d'armes explosives en zones poblades.

Pel·lícula

I know I'm not alone, de Michael Franti

Michael Franti és un músic i un poeta conegut per participar en diferents projectes d'èmfasi polític i de justícia social. La pel·lícula documental *I know I'm not alone*, nom

que prové d'una cançó del propi artista i director, va sorgir de la frustració de Michael Franti en veure les notícies i escoltar diferents polítics i experts explicant el cost polític i econòmic de la guerra a l'Orient Mitjà, sense esmentar-ne el cost humà. És per aquest motiu que Franti viatja a l'Iraq, Palestina i l'Israel per explorar el cost humà de la guerra amb un grup d'amics, algunes càmeres de vídeo i la seva guitarra. L'objectiu és conèixer la guerra a través de la mirada de metges, infermers, poetes, artistes, soldats i músics. Les experiències que va viure i les històries que va escoltar es recullen en aquesta pel·lícula.

© Generalitat de Catalunya

TRIBUNA

Trípoli: el conflicte

Rachid Jamali

Exalcalde de Trípoli

Trípoli és la segona ciutat més important del Líban després de la capital, Beirut, i el centre administratiu de la regió (*muhafaza*) del Nord. Situada al centre de les costes orientals de la Mediterrània, a uns vuitanta quilòmetres al nord de Beirut, conserva les empremtes deixades per les diverses civilitzacions que han poblat l'àrea des de l'Edat del Bronze.

Important punt de connexió entre la conca mediterrània i la zona interior del Pròxim Orient, Trípoli ha estat al llarg de la història una metròpoli i un centre regional i provincial. Va florir i va adquirir protagonisme gràcies a la seva obertura cap a l'est i l'oest i, posteriorment, va patir un declivi quan es va replegar en ambdues direccions. En la primera meitat del segle passat i fins a l'inici de la guerra civil libanesa, Trípoli va jugar un paper indiscutible com a centre del Líban septentrional, del qual era el principal pol administratiu, econòmic, cultural, sanitari, de serveis i d'activitats, així com el seu nus de comunicacions. L'abast dels serveis que prestava anava més enllà de la frontera, incloent les regions perifèriques sirianes, així com molts països de l'Orient Mitjà.

La guerra civil i les seves seqüeles van portar canvis dràstics a la regió de Trípoli, trastocant el seu paper de centre regional i debilitant la seva interacció orgànica amb les regions veïnes. Avui dia, aquestes regions ja no convergeixen amb Trípoli per a temes de negocis, formació, producció o comunicacions. Al contrari, han desenvolupat enllaços directes amb la capital, Beirut. La marginació de la ciutat s'exacerbà amb l'exclusió dels esforços de reconstrucció nacional després de la fi de la guerra civil, els quals es van concentrar principalment en el centre.

“ La guerra civil va portar canvis dràstics a Trípoli, en va trastocar el paper com a centre regional i va debilitar la interacció amb les regions veïnes ”

La població de Trípoli és d'uns 500.000 habitants, la majoria dels quals són musulmans sunnites. La petita comunitat alauita libanesa també viu principalment a Trípoli i s'estima que està formada per unes 30.000 persones, que resideixen sobretot al barri de Jabal Mohsen, limítrof amb el bastió sunnita de Bab al-Tabbaneh. Els dos barris estan dividits pel carrer Syria, de manera que Jabal Mohsen queda a la part alta d'un turó i Bab al-Tabbaneh a la part inferior. Els indicadors de pobresa i de privació extrema han estat predominants al llarg de les últimes tres dècades a totes dues zones: nivells d'ingressos molt baixos, atur, analfabetisme, treball infantil, amuntegament als habitatges, serveis deficients... Tot això constitueix un terreny fèrtil per a tota mena de delinqüència.

El nord del Líban en general i Trípoli en particular són unes de les parts més empobrides del Líban i oblidades pel Govern central, cosa que fomenta el creixement de la ira i l'extremisme. Els musulmans sunnites i alauites de Trípoli han estat en conflicte des de la guerra civil libanesa (1975-1990). En el transcurs d'aquesta, els alauites libanesos del Partit Democràtic Àrab (PDA) de Jabal-Mohsen es van alinear amb Síria i van lluitar al costat de l'exèrcit sirià contra els grups sunnites, procedents principalment de Bab-Tabbaneh. Abans de la guerra, les poblacions dels dos barris mantenien forts vincles.

A causa de les divisions polítiques existents al Líban, les hostilitats van continuar de forma intermitent després del final de la guerra civil fins al març de 2014, quan l'exèrcit libanès va rebre ordres concretes del Govern central de posar fi a aquesta prolongada violència. Entre 2008 i 2014 es van produir més de vint cicles de violència, cadascun dels quals va durar entre diversos dies i diverses setmanes. A banda de les enormes pèrdues humanes, Trípoli va quedar greument afectada com a conseqüència d'aquesta violència, en especial en els següents àmbits:

- Desplaçaments de ciutadans: amb cada cicle de violència, fluxos de refugiats van sortir de les zones principals en conflicte (especialment Bab Al-Tabbaneh) per dirigir-se als barris tranquils de la ciutat, on els van allotjar en escoles públiques i van rebre assistència per part de l'Ajuntament. El consistori, en col·laboració amb la societat civil, es va ocupar de cobrir-los les necessitats bàsiques en els diferents períodes d'enfrontaments. Els ciutadans desplaçats, d'extrema pobresa, necessitaven pràcticament de tot, incloent aliments i assistència mèdica. L'ús de les escoles públiques per allotjar els desplaçats va fer necessari reformar els edificis escolars i equipar-los adequadament. Per exemple, va caldre crear un gran nombre de banys per afrontar les necessitats d'aquests milers de ciutadans en situació precària.

“ Des del final de la violència, les institucions i organitzacions de Trípoli s'esforcen per fer reviure les activitats econòmiques, socials i culturals de la ciutat ”

- Destrucció a la zona: cada cicle de violència va provocar, a més de danys a edificis i apartaments, la destrucció de les principals infraestructures de la zona, especialment en matèria d'electricitat i enllumenat públic, aigua i sistemes de clavegueram, xarxes de telèfons, etc. Després de cada episodi de violència, van caldre treballs de reparació per restablir les condicions de vida normals. Va caldre treballar durament, dia i nit, durant setmanes per tornar a un nivell acceptable de serveis, i el Govern va haver de donar suport financer a les persones que tenien els habitatges o locals comercials malmesos totalment o parcialment.
- Un dany col·lateral addicional és el relatiu a la imatge de la ciutat, que ha estat classificada pels mitjans de comunicació nacionals i internacionals com a lloc perillós per la violència que pateix i per ser bastió de grups extremistes, una imatge que ha incrementat la marginació i l'aïllament de la ciutat.

Des del final dels enfrontaments, el març de 2014, les institucions i organitzacions de Trípoli s'esforcen per fer reviure les activitats econòmiques, socials i culturals, així com els serveis. Per a aconseguir-ho, compten amb el suport del Banc Mundial, l'Agència Francesa de Desenvolupament (AFD) i el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD). Recentment, s'ha elaborat un pla de desenvolupament per a Trípoli anomenat "Tripoli Vision 2020", que compta amb el suport de diversos consells assessors, en els quals participen importants funcionaris governamentals i empresaris prominents de la ciutat. L'objectiu del projecte és crear un marc global per a la promoció de les inversions, la formació, la recapacitació, la col·locació de talent i la promoció de productes per revitalitzar l'economia i la subsistència de la ciutat.

El futur de Trípoli és, sens dubte, prometedor

Photography (CC) : AudunV

© Generalitat de Catalunya

TRIBUNA

Pau i etnocràcia. 20 anys després de Dayton

Alfredo Sasso

Membre investigador del Grup de Recerca en Història Actual de la (GReHA-UAB)

“Va ser un magnífic acord per acabar una guerra, però un molt mal acord per fer un estat”. Aquesta frase del diplomàtic britànic Paddy Ashdown és sens dubte una de les més cèlebres i encertades per definir els acords de Dayton, firmats el desembre de 1995, que van suposar el final de la guerra de Bòsnia i Hercegovina. Es tractava d'establir condicions de pau immediata, d'estabilitat i seguretat després d'un conflicte que havia provocat almenys 100.000 morts i més de dos milions de desplaçats. Fins i tot Richard Holbrooke, cap negociador dels Estats Units a Dayton, va admetre que els acords estaven dissenyats per acabar la guerra a qualsevol preu, però no estava previst que duressin. Tanmateix, després de 20 anys, el marc constitucional del país continua coincidint amb “l'Annex IV” de l'acord.

Les bases de l'etnocràcia

Per assolir una solució de compromís que pogués satisfer totes les parts bel·ligerants, la nova constitució establia un marc *de facto* confederal i consociatiu. Es va dividir el país en dues entitats, la Federació de Bòsnia i Hercegovina i la Republika Srpska, a les quals es va atorgar sobirania exclusiva en àmbits clau (serveis socials, educació, infraestructura, policia). Al seu torn, la Federació es va dividir en deu cantons segons criteris ètnics (cinc amb majoria bosníaca, tres amb majoria croata i dos amb població mixta) i amb una àmplia autonomia en sectors importants com l'educació, la salut i la justícia. L'estat central va quedar-se amb escassos poders i recursos, a més d'una estructura institucional basada en quotes ètniques rígides: una presidència tripartida a rotació i un parlament dividit segons els clubs nacionals dels tres “pobles

constituents” (bosnïac, serbi, croat), cadascun amb dret de vet en els anomenats assumptes vitals. L'estat central fins i tot fou privat d'una denominació institucional clara i va passar a anomenar-se simplement “Bòsnia i Hercegovina”: els representants serbis van exigir que s'eliminés el terme “República” perquè la seva pròpia entitat quedés reservada i assegurar-se així una condició simbòlica de presumpta estatalitat.

Molts argumentaven que el sistema consociatiu deixaria espai a una estabilització i a un reajustament dels poders de manera gradual, però no va ser així. Vint anys més tard, els pocs canvis institucionals han estat la reunificació del Banc Central (1997), la de les forces especials de policia (SIPA, 2002) i la de l'exèrcit (2005). Bòsnia continua tenint catorze governs i parlaments per a poc més de tres milions i mig d'habitants: una estructura extremadament disfuncional i costosa que alimenta ineficiències, divisions i frustració. Tampoc s'ha complert amb l'objectiu de garantir el retorn dels desplaçats: els territoris tenen una sòlida homogeneïtat etnonacional, exceptuant limitades zones on hi va haver una marcada intervenció de les agències internacionals.

De “Dayton 2” a la Sejdic-Finci: rutes truncades

Hi va haver dos intents d'arribar a un “Dayton 2”, és a dir, a una reforma constitucional avalada pels Estats Units i la Unió Europea. Va ser el 2006 (l'anomenat “Paquet d'abril”) i el 2009 (les negociacions de Butmir), però els dos van fracassar. Consistien en una reorganització lleu, però no menyspreable, a través de diversos passos: president únic, competències compartides entre Estat i entitats i enfortiment del govern estatal. No obstant, es tractava d'iniciatives tardanes per dues raons. En primer lloc, les forces militars internacionals ja estaven en procés de deixar el país i ja no podien ser un element dissuasiu davant d'eventuals tensions locals. En segon lloc, les elits dels partits etnonacionalistes s'han anat acomodant a l'estructura de Dayton i als beneficis econòmics i de poder que aquesta els garanteix. El fracàs de 2006 és simptomàtic. Quan ja pràcticament totes les forces polítiques estaven d'acord amb la reforma, dos partits nacionalistes, un bosnïac (el SBiH) i un de croat (el HDZ1990), van endurir de sobte la seva posició i van retirar el seu suport, possiblement per treure'n profit en les eleccions que es van celebrar pocs mesos després. Promoure una reforma que necessitava ampli consens durant un any electoral va ser un altre error clau d'aquell procés. Va ser aleshores quan el principal partit serbi, el SNSD de Milorad Dodik, es va

anar radicalitzant vertiginosament, acostant-se al revisionisme sobre els crims de guerra dels '90 i amenaçant reiteradament (fins als nostres dies) en convocar un referèndum sobre la secessió de la Republika Srpska. Tot això anava en paral·lel amb l'enfortiment de l'hegemonia de Dodik, amb un ferm control de l'administració, l'economia i els mitjans de comunicació que dura fins avui, encara que hagi quedat lleument debilitat després de les eleccions de 2014.

“ La fractura en la societat bosniana no és només entre tres pobles constituents sinó entre dues classes: els “empresaris etnopolítics” i la massa de ciutadans sense poder ”

Una altra etapa fonamental és la sentència Sejdić-Finci del Tribunal Europeu de Drets Humans de l'any 2009, que va condemnar Bòsnia i Hercegovina per no respectar els drets humans en la seva mateixa constitució sortida de Dayton: la Presidència i la Cambra Alta, reservades als tres “pobles constituents”, exclouen la possibilitat de ser escollits als que no s'hi reconeixen i a les minories nacionals. Arran d'aquesta sentència, el procés d'integració a la Unió Europea quedava paralitzat fins que no s'implementessin els canvis en el sistema electoral. Però en lloc d'estimular una reforma innovadora i respectuosa de l'element cívic, en aquests set anys el cas Sejdić-Finci només ha reforçat l'estancament en el poder dels partits nacionalistes, únicament capaços de vetar-se mútuament i fins i tot d'avançar propostes encara més sofisticades i absurdes que el mateix *status quo* vigent. Davant d'això, el 2014-15 la Unió Europea va adoptar una posició més flexible sobre l'assumpte, tot remonent la “condicionalitat” del cas Sejdić-Finci per a l'avenç de la integració, i prioritant ara la promoció de reformes econòmiques de tipus neoliberal (l'anomenat “Compact for Growth”). Molts subratllen que certes preocupacions d'ordre geopolític, com la potencial amenaça del radicalisme islàmic i les possibles ingerències de Rússia a la regió balcànica han pogut influir sobre aquesta reorientació de la UE.

Cap a un post-postDayton?

Actualment, la fractura en la societat bosniana no és només (o no tant) entre tres pobles constituents sinó, com observa el politòleg de Sarajevo Asim Mujkić¹, entre dues classes, ètnicament transversals: els “empresaris etnopolítics” i la massa de ciutadans sense poder. Els empresaris etnopolítics són els que van aconseguir prendre el control dels processos de privatització i de distribució dels llocs de poder els anys 90. En els primers anys de postguerra, s’asseguraven el consens dels ciutadans mitjançant la difusió i la capitalització de pors existencials (amb missatges com ara “votar per als meus nacionalistes significa protegir la meua supervivència biològica que, d’una altra manera, estaria en perill”, explica Mujkić), i avui gràcies als beneficis materials proporcionats per la mateixa etnocràcia de Dayton. Segons dades recollides per Jessie Hronesova², Bòsnia i Hercegovina és el país amb més partits polítics per càpita al món; gairebé una família de cada dos té relació directa amb un subjecte polític. Això fa que el vot per als partits ètnics es converteixi en una opció racional, que garanteix l’accés als contactes necessaris per aconseguir una feina o una prestació social en un context d’extrema precarietat econòmica. Cal recordar que l’atur real s’estima en poc menys del 30%, i arriba a més del 60% entre els joves.

“ Les mobilitzacions socials han marcat el primer desafiament obert a l’etnocràcia de la Bòsnia post-Dayton. Caldrà veure si estem davant d’un canvi de perspectiva ”

També hi ha hagut senyals de mobilització de la societat civil en clau marcadament no-ètnica, amb tres moments determinants: el 2012, la protesta de Picin Park a Banja Luka per defensar un parc públic on els empresaris etnopolítics volien construir un centre residencial; el 2013, la “revolució del nadó” a Sarajevo, protagonitzada pels pares dels nadons que no podien obtenir els documents d’identitat a causa de desacords al Parlament; i sobretot, el febrer de 2014, les protestes iniciades pels obrers de les fàbriques tancades per la privatització fallida a Tuzla, que per sorpresa es van difondre espontàniament a diverses ciutats (inclosa la capital Sarajevo) i on els manifestants

van arribar a xocs violents i a assaltar edificis institucionals. Aquestes manifestacions no han tingut massa continuïtat, però han marcat el primer desafiament obert a l'etnocràcia de la Bòsnia post-Dayton. Crida l'atenció que els moviments sorgits de les protestes de 2014, els anomenats "*plenumi*" (assemblees autoorganitzades) han centrat el seu discurs en assumptes socioeconòmics (revisar les privatitzacions, retallar privilegis, lluitar contra la corrupció, polítiques redistributives) i deliberadament han evitat tocar el tema de la reforma de Dayton, aparentment per tractar de "des-etnicitzar" el discurs públic i buscar ampli consens en els diferents contextos regionals i nacionals.

Com s'ha dit anteriorment, el recent canvi d'enfocament de la Unió Europea en la seva política cap a Bòsnia -que, per cert, es va produir després de les protestes- segueix el principi de "primer, l'economia", encara que amb una proposta radicalment oposada a la dels *plenumi*, ja que se centra en retallades al sector públic i la desregulació del mercat laboral. Durant la campanya de 2014 va semblar que fins i tot alguns partits nacionalistes havien percebut aquests senyals i van rebaixar les habituals narratives per centrar-se més en temes socioeconòmics. Queda encara per veure si estem davant d'un canvi de perspectiva, un "post-postDayton" on el discurs polític es va "des-etnicitzant" i la competició es trasllada al camp econòmic per després, potser en una fase més avançada, arribar a pactes sobre la reforma constitucional. Però fins que no hi hagi algun factor nou en el cor de l'etnocràcia, com una alternança entre partits o un canvi generacional dins de les seves elits, o potser la irrupció definitiva dels moviments socials, resulta molt difícil imaginar-se aquest canvi.

1. Vegeu l'article de Asim Mujkić '[In search of a democratic counter-power in Bosnia-Herzegovina](#)'

2. Vegeu l'article de Jessie Hronesova '[Bosnia -voting for the evil you know](#)'

Photography : Central Intelligence Agency

© Generalitat de Catalunya

ENTREVISTA

Medhat Abbas, director de l'Hospital Al-Shifa de Gaza

Eugènia Riera

Institut Català Internacional per la Pau

Medhat Abbas, **director de l'Hospital Al-Shifa de Gaza**

Quan parlem de ciutats bombardejades, Gaza ens ve inevitablement al cap. Les operacions militars d'Israel han portat la destrucció a la Franja i els atacs no han esquivat ni escoles ni hospitals. Ni tan sols els centres sanitaris són espais segurs, com ens recorda en aquesta entervist el metge Medhat Abbas, actual director del principal hospital de Gaza, Al-Shifa. Abbas ens parla de les enormes dificultats que tenen els hospitals per atendre els malalts, per la falta de medicaments i les precàries infraestructures. La violència i el bloqueig d'Israel els ha deixat a tocar del col·lapse.

- Com és el dia a dia actual a l'hospital d'Al-Shifa? Pot donar resposta a tots els pacients que rep?

Rebem milers de pacients cada any, la població està augmentat i l'hospital és molt vell. El departament de medicina interna s'ha hagut de tancar per risc d'esfondrament, l'hospital de maternitat està punt de caure, i els altres edificis no són suficients per rebre l'excés de pacients que tenim. Caldria tirar a terra els edificis vells i reconstruir-ne de nous, però no és factible per la situació econòmica que tenim.

- Fins a quin punt és culpa del bloqueig d'Israel?

És evident que el bloqueig afecta la situació econòmica. Les fronteres estan tancades, la gent no pot entrar i sortir, no tenim aeroport. I tot això afecta, clar, el subministrament de medicaments i de material sanitari. Tot arriba en retard. Tenim

problemes per enviar pacients a fora per rebre tractament. Els efectes del bloqueig són molts. L'economia està col·lapsada. Estem buscant donants de fora que ens ajudin perquè no tenim ingressos al país. Aquí vivim en una presó.

- Les bombes d'Israel han caigut fins i tot sobre els hospitals de Gaza. Hi ha algun lloc segur a Gaza?

No. No hi ha cap seguretat per la població civil. Ni un institut, ni un hospital, ni una escola, ni una mesquita, ni un centre de culte... res és segur. Qualsevol lloc està amenaçat durant la guerra. Els israelians no distingeixen entre les parts i la majoria de les víctimes de la guerra són civils. Al voltant del 33% de les víctimes van ser dones i nens durant l'última guerra. Ningú se sent segur a Gaza perquè no hi ha cap lloc segur.

“ El dia a dia de l'hospital és molt crític. Falten medicaments i material sanitari i no podem atendre l'excés de pacients que tenim ”

- Però hi ha gent que busca refugi en els hospitals...

Insisteixo que l'hospital no és un lloc segur. Si que és veritat que quan la gent es veu obligada a abandonar casa seva sovint pensa que els hospitals són segurs i vénen a amagar-s'hi, perquè no tenen altra sortida. Però no hi ha cap seguretat. Sempre parlem de les institucions que han d'estar protegides per la llei internacional humanitària però això aquí és una il·lusió. Aquí es cometten crims de guerra als ulls de la comunitat internacional i ningú té voluntat de donar-hi resposta. És innegable que hem tingut atacs als hospitals. El mateix hospital Al-Shifa ha estat bombardejat i també l'hospital d'Al-Aksa va ser atacat. Tres persones van morir i setanta van quedar ferides dins del recinte. L'hospital d'Al-Awda va ser completament derruït pels israelians. Trenta nens van resultar ferits en un altre atac, un dels quals es va asfixiar pel fum de les bombes. I també en una altra ciutat, a Beit Hanoun, l'hospital va ser atacat i va quedar parcialment destruït. No hi ha rutes segures ni pel personal mèdic. Israel no respecta el Dret Internacional Humanitari ni la Convenció de Ginebra.

- Davant d'això, si pogués tenir coma interlocutor el govern israelià què li diria?

Que ens deixi viure en pau i marxi del nostre país.

- Veu alguna sortida al cicle de violència que viu la Franja de Gaza?

Això hauria de preguntar-ho als polítics, jo només sóc el director de l'hospital. Però si que puc dir que la situació empitjora cada dia, que hi ha continus atacs a la Franja de Gaza. I el dia a dia a l'hospital és molt crític, la situació és miserable. Patim la falta de medicaments i de material sanitari, i la falta d'espai per atendre els malalts. I per resoldre tots els problemes cal una solució política. Necessitem més pressupost, reconstruir nous edificis i també que es paguin els salaris. El 60% del nostre personal no cobra des de fa tres anys. Alguns problemes vénen pel bloqueig d'Israel, altres per la pobresa i altres per l'actitud del govern. La situació és molt dura.

© Generalitat de Catalunya

SOBRE L'ICIP

Notícies d'actualitat, activitats i publicacions

ICIP

Institut Català Internacional per la Pau

Noves Càpsules de Pau

Coincidint amb el Dia Escolar de la Noviolència i la Pau (DENIP), el passat 30 de gener, l'ICIP ha fet públiques dotze noves Càpsules de Pau. Es tracta de dotze reflexions sobre què és la pau, editades en vídeo i publicades al web www.capsulesdepau.com creat per l'ICIP i el Col·lectiu Contrast, amb la col·laboració de Digital Dosis. D'entre les dotze noves càpsules, hi ha activistes i investigadors de Corea del Sud, Bahrain, Sud-Àfrica, Kènia o Mèxic, i destaquen també les reflexions del compositor i actor Carles Santos i l'actor Pau Miró.

El projecte Càpsules de Pau va néixer el setembre de 2014 amb l'objectiu de mostrar la diversitat de visions i expectatives que es projecten sobre la paraula Pau. Persones d'arreu del món responen a la pregunta: *Què és per a tu la pau?* posant-la en relació amb l'experiència viscuda en països en conflicte o amb el seu compromís contra la guerra i amb la construcció de la pau.

Amb la publicació de les noves càpsules, el projecte compta ja amb un total de 76 vídeos, amb subtítols en català, castellà i anglès. Entre les persones que han participat al projecte i que expliquen la seva visió de la pau hi trobem investigadors per la pau, activistes i persones que han viscut de prop un conflicte.

Materials didàctics

Com a complement a les càpsules, el web conté també diferents propostes educatives que tenen per objectiu fomentar competències personals que facilitin l'anàlisi de les violències i les oportunitats de la pau així com la pràctica de transformació creativa dels conflictes, tot cercant el compromís amb la promoció d'una pau positiva. Aquests materials didàctics s'adrecen a l'àmbit formal i no formal de l'educació per facilitar un treball més integral que avanci en la inclusió de la cultura de pau en el projecte educatiu.

L'ICIP i el Museo Casa de la Memoria de Medellín reforcen la col·laboració

L'ICIP i el Museo Casa de la Memoria de Medellín, a Colòmbia, desenvolupen un projecte, amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona, per compartir experiències rellevants de construcció de pau, entre actors de conflictes, víctimes i la societat civil, i que tindrà lloc aquest 2016 a les ciutats de Barcelona i Medellín. El projecte inclou diverses activitats de col·laboració entre les dues institucions, entre les quals destaca, per exemple, difondre a Medellín la iniciativa "Rutas de paz" de convivència i reconciliació entre joves del País Basc o les experiències de les trobades restauratives entre exmembres i víctimes d'ETA, així com difondre, en aquest cas a Barcelona, la iniciativa "Memorias para la reconciliación" sobre la reintegració d'excombatents del conflicte colombià a la vida civil.

Com a part del projecte, aquest mes de gener, un equip de l'ICIP, encapçalat per la directora, Tica Font, ha viatjat a Medellín per conèixer de primera mà la línia pedagògica i museística que porta a terme el Museo Casa de la Memoria.

El projecte s'emmarca dins el conveni de col·laboració entre l'ICIP i l'Alcaldia de Medellín, vigent des del 2013 i a partir del qual les dues institucions desenvolupen una feina conjunta en l'àmbit de la construcció de la pau.

Noves publicacions

– Conflicte i desenvolupament, d'Eleanor O'Gorman. Publicat per l'ICIP i Líniazero dins la col·lecció 'Eines de pau, seguretat i justícia'. Disponible en pdf i ePub.

- La implementació del tractat sobre el comerç d'armes: com aprofitar les activitats d'assistència i les directrius disponibles, ICIP Working Paper de Sibylle Bauer i Mark Bromley.

Cicle de Cinema sobre Colòmbia

L'ICIP i la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia han posat en marxa aquest 2016 el Cicle de cinema sobre drets humans i pau a Colòmbia. El cicle consta de diferents documentals i pel·lícules sobre el conflicte colombià i cadascuna va seguida d'un col·loqui amb les persones que han dirigit l'obra o que coneixen de primera mà els temes abordats a cadascuna d'elles.

Les projeccions tenen lloc als Cinemes Méliès de Barcelona, a les 20:00 hores, els següents dies:

Dijous 10 de març: 'El río que se robaron'. Col·loqui posterior amb **Rafael Colmenares**, ambientalista i portaveu del Referèndum pel dret humà a l'aigua a Colòmbia, i **Lina María González**, membre de l'Observatori per l'Autonomia i els Drets dels Pobles Indígenes a Colòmbia.

Dijous 14 d'abril: 'Buenaventura, lugar de Mas-Acres'. Col·loqui posterior amb **Harrison Cuero**, activista del moviment negre de Colòmbia.

Dijous 12 de maig: 'Mujeres al frente, la ley de las más nobles'. Col·loqui posterior amb la seva directora, **Lula Gómez**.

L'entrada és lliure.

Club de Lectura sobre pensament per la pau

L'ICIP ha iniciat un Club de lectura d'obres clàssiques sobre cultura de pau editades juntament amb Angle Editorial dins de la col·lecció 'Clàssics de la pau i la noviolència'. El Club de lectura està coordinat per Vicent Martínez Guzmán, doctor en Filosofia i director honorífic de la Càtedra UNESCO de Filosofia per la Pau de la Universitat Jaume I de Castelló, i consta de diverses sessions que tenen lloc a la biblioteca Carles Rahola de Girona. Les properes sessions seran els dies 15 de març i 19 d'abril de 2016, d'11 a 13

hores.

En la primera es tractarà sobre el llibre de Romain Rolland Mahatma Gandhi. En la segona sessió, el 19 d'abril, es tractarà el llibre Virgínia Woolf, Tres guinees.

Les persones interessades en participar-hi s'han d'inscriure a través del correu bpgirona.cultura@gencat.cat

© Generalitat de Catalunya